

Krzysztof Kolasiński

Ponowne ustalenie prawa do świadczeń i wznowienie postępowania w sprawach z ubezpieczenia społecznego

Palestra 22/1(241), 20-32

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ponowne ustalenie prawa do świadczeń i wznowienie postępowania w sprawach z ubezpieczenia społecznego

Artykuł podejmuje zagadnienie wzruszalności ostatecznych decyzji organów rentowych oraz prawomocnych orzeczeń organów powołanych do rozstrzygnięcia sporów w sprawach o świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Autor poddaje ocenie relację dwóch instytucji prawnych: ponownego ustalenia prawa do świadczenia z ubezpieczenia społecznego przez organ rentowy oraz wznowienia postępowania.

I

PONOWNE USTALENIE PRAWA DO ŚWIADCZEŃ PRZEZ ORGAN RENTOWY

Zasada wymiaru sprawiedliwości, według której wyrok prawomocny tworzy trwałą podstawę do uregulowania spornego stosunku prawnego i dlatego nie może ulec wzruszeniu — z wyjątkiem wypadków, gdy narusza praworządność albo ukształtowane w społeczeństwie poczucie sprawiedliwości — stosowana jest w odniesieniu do stosunków ubezpieczenia społecznego w sposób szczególny, z pewnymi mianowicie modyfikacjami, które ograniczają w istocie jej praktyczne znaczenie. Są one następstwem szczególnego przedmiotu rozstrzygnięcia, jakim są uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego — świadczeń powtarzających się, przysługujących także w przyszłości. Prawomocne orzeczenie w tych sprawach ustala treść łączącego strony stosunku prawnego (tj. prawa i obowiązki jego stron) w chwili wyrokowania. Żywotność jednak łączącego strony stosunku prawnego nie doznaje tu ograniczeń. Nowe zdarzenia, jakie zaszły już po uprawomocnieniu się wyroku, *ex lege* wzbogacają, ograniczają lub przekształcają treść łączącego strony stosunku prawnego. Konkretyzacja bowiem prawomocnie ustalonego prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego w roszczenia o poszczególne świadczenia zależy nie tylko od upływu czasu, tj. nadejścia kolejnego terminu płatności. W każdym momencie konkretyzacji uprawnień do świadczeń muszą być spełnione przesłanki materialnoprawne, które warunkują istnienie prawa. Nie może też wystąpić przyczyna obezwładniająca konkretyzację istniejącego prawa, której klasycznym przykładem jest przesłanka zawieszenia uprawnień do świadczeń rentowych.¹ Na czym więc polega znaczenie prawomocnego orzeczenia ustalającego uprawnienia do świadczeń? Stwarza ono niewątpliwie domniemanie, że ustalone tym orzeczeniem prawo do świadczeń istnieje w poszczególnych okresach konkretyzacji prawa. Powstaje jednak pytanie, jaka jest wartość tego domniemania. Czy może ono być obalone? Jest charakterystyczne, że do obalenia tego domniemania nie jest wymagane uchylenie orzeczenia ustalającego prawo. Sam uprawniony jest

¹ Istotę zawieszalności uprawnień do świadczeń rentowych omawiam w pracy: Pojęcie i charakter prawny zawieszania prawa do emerytury, Toruń 1971, str. 72 i n.

obowiązany — w granicach prawem określonych — wykazywać, że spełnia nadal warunki, z którymi normy prawne wiążą istnienie prawa do świadczeń, i że nie wystąpiła przyczyna uzasadniająca wstrzymanie wypłaty świadczeń. W razie wątpliwości, czy nowe okoliczności, które wystąpiły już po uprawomocnieniu orzeczenia, spowodowały przekształcenie prawa bądź jego ustanie, powstaje nowy spór.

Opisana wyżej swoistość uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego powoduje, że zasada *rebus sic stantibus* znajduje specyficzne zastosowanie do prawomocnych orzeczeń w tych sprawach. Podobnie art. 907 § 2 k.c. przewiduje, że jeżeli obowiązek płacenia renty wynika z ustawy, to każda ze stron może w razie zmiany stosunków żądać zmiany wysokości lub czasu trwania renty, choćby wysokość renty i czas jej trwania były ustalone w orzeczeniu sądowym lub w umowie. W doktrynie procesu cywilnego przedmiotem ożywionych dyskusji jest funkcja postępowania podjętego na podstawie tego przepisu, mianowicie czy zmierza ono do uchylecia materialnej prawomocności wyroku, czy też nowy wyrok wydany na podstawie tego przepisu czyni bezprzedmiotowym wyrok poprzedni.² To ostatnie stanowisko wydaje się także odpowiadać regulacji ponownego ustalenia uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Sprawa o świadczenia z ubezpieczenia społecznego kończy się nie zaskarżoną decyzją organu rentowego, która ustala uprawnienia do świadczeń (co tu jest regułą), albo nie zaskarżonym orzeczeniem społecznego organu powołanego do rozstrzygania sporów, bądź wreszcie orzeczeniem okręgowego sądu pracy i ubezpieczeń społecznych.³

Prawomocne orzeczenie organu powołanego do rozstrzygania sporów, podobnie jak i ostateczna decyzja samego organu rentowego, zobowiązuje tenże organ rentowy do wypłaty świadczeń. Ustalenia tych orzeczeń jak również decyzji wiążą ten organ o tyle, że nie może on kwestionować prawidłowości tych ustaleń. Organ rentowy uprawniony jest jednak do kontroli, czy nie nastąpiła w późniejszym okresie istotna zmiana okoliczności faktycznych, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość. Prawo do świadczeń bowiem nie tylko powstaje z mocy samych przepisów prawnych, ale też i wygasa, gdy odpadnie którykolwiek z warunków wymaganych od uzyskania świadczeń albo gdy osoba, która pobiera świadczenia uzależnione od inwalidztwa, nie poddała się — mimo wezwania organu rentowego — badaniom lekarskim bez uzasadnionych przyczyn.⁴

Decyzja organu rentowego o ustaniu prawa do świadczeń — podobnie jak i decyzja o nabyciu prawa — ma charakter ustalający. Organ rentowy stwierdza w niej mianowicie, że prawo ustało w dniu wystąpienia zdarzenia, z którym przepisy prawne wiążą jego ustanie. Jeżeli w okresie między ustaniem prawa a wydaniem decyzji o jego ustaniu rencista korzystał ze świadczeń, obowiązany jest do ich zwrotu, ale tylko wtedy, gdy korzystał z nich w złej wierze. Osoba pobierająca

² Por. M. Sawczuk: Ponowne orzekanie w sprawie cywilnej prawomocnie osądzonej, Warszawa 1975, str. 93 i cyt. tam literatura.

³ W szczególnych wypadkach sprawy te rozstrzyga Sąd Najwyższy. Por. art. 74 ustawy z 24.X.1974 r. o okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 39, poz. 231; zm.: Dz. U. z 1975 r. Nr 16, poz. 91). Społecznym organem rozstrzygającym spory o świadczenia z ubezpieczenia społecznego jest z reguły zespół orzekający rady nadzorczej przy oddziale Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Por. § 5 rozp. RM z 20.XII.1974 r. w sprawie organizacji i zakresu działania rad nadzorczych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz trybu postępowania przed radami nadzorczymi (Dz. U. Nr 49, poz. 302).

⁴ Por. art. 65 ustawy z 23.I.1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym (Dz. U. Nr 3, poz. 6). Por. też art. 80 ust. 1 tejże ustawy o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym oraz § 54 ust. 2 rozp. PKPiP z 12.XII.1973 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalne i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz. U. Nr 48, poz. 347).

świadczenia ma obowiązek informowania organu rentowego o okolicznościach mających wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość.⁵ Organ rentowy zawiadamia na piśmie osobę uprawnioną do świadczeń o okolicznościach, o których obowiązana ona jest z mocy przepisów prawnych zawiadamiać ten organ. Zawiadomienie to jest warunkiem uzasadniającym żądanie zwrotu bezprawnie pobranych świadczeń. Nie obowiązuje więc w tym zakresie domniemanie znajomości prawa; art. 80 ustawy o p.z.e. wyraźnie uchyla obowiązywanie zasady *ignorantia iuris nocet*.

Pozwoliłem sobie wstępnie zasygnalizować, że wyrażony w doktrynie procesy cywilnego pogląd, iż „wyrok wydany na podstawie art. 907 § 2 k.c. czyni bezprzedmiotowym wyrok poprzedni”, odpowiada także regulacji ponownego ustalania uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Stanowisko to wymaga weryfikacji z uwzględnieniem regulacji ponownego ustalenia uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Pogląd ten ostałby się w całości, gdyby na gruncie przepisów regulujących postępowanie w sprawach o świadczenia z ubezpieczenia społecznego ustalenia poprzedniego prawomocnego orzeczenia stawały się bezprzedmiotowe z mocy nowego orzeczenia. Sytuacja taka mogłaby mieć miejsce tylko wtedy, gdyby zmiana okoliczności faktycznych uzasadniała podjęcie postępowania spornego przed organem powołanym do rozstrzygania sporów, który wydał w sprawie prawomocne orzeczenie. Tymczasem podjęcie postępowania w sprawie prawomocnie rozstrzygniętej przed organem, który wydał orzeczenie, następuje tylko wtedy, gdy wystąpią przyczyny uzasadniające wznowienie postępowania, istniejące już w chwili wyrokowania. Przepisy regulujące postępowanie w sprawie świadczeń z ubezpieczenia społecznego nie przewidują natomiast podjęcia postępowania przed organem, który wydał prawomocne orzeczenie, w razie wystąpienia nowych okoliczności już po uprawomocnieniu się orzeczenia. Postępowanie zostaje w tych wypadkach podjęte przed organem rentowym, i to bądź z urzędu, bądź też na wniosek drugiej strony.⁶

Organ rentowy po przeprowadzeniu postępowania wydaje decyzję, która podlega zaskarżeniu na zasadach ogólnych. Zakres tego postępowania wyznaczają nowe okoliczności uzasadniające podjęcie tego postępowania; w pozostałym zakresie prawomocne orzeczenie wiąże organ rentowy. Jeżeli więc nowe okoliczności dotyczą wysokości renty, to nie mogą one być przedmiotem postępowania dotyczącego warunków prawa do renty, a jeżeli nowe okoliczności dotyczą zmiany stanu inwalidztwa, to przedmiotem postępowania nie mogą być pozostałe warunki prawa uzależnionego od inwalidztwa. Gdy prawo do renty rodzinnej utraciła jedna z osób uprawnionych (np. utrata z powodu przekroczenia wieku, do którego ta renta przysługuje) to przedmiotem postępowania nie może być wówczas ustalenie prawa do renty pozostałych osób uprawnionych. Nastąpi jednak w tym wypadku ponowne ustalenie wysokości renty rodzinnej, gdyż jej wysokość zależy między innymi od liczby osób uprawnionych. Jeżeli postępowanie zostanie podjęte na wniosek osoby uprawnionej, to sam wniosek określa zakres postępowania. Przedmiotem postę-

⁵ Zakres tych okoliczności jest zróżnicowany w zależności od rodzaju świadczeń przysługujących uprawnionemu. Emeryt, a na ogół i rencista obowiązany jest składać oświadczenie o niezarabkowaniu, nieposiadaniu innych dochodów powodujących zawieszenie prawa do emerytury lub renty; uczeń pobierający rentę rodzinną lub któremu przysługuje zasiłek rodzinny obowiązany jest przedstawiać zaświadczenia władz szkolnych o uczęszczaniu do szkoły; osoba pobierająca rentę uzależnioną od inwalidztwa obowiązana jest poddawać się okresowym badaniom lekarskim.

⁶ Por. art. 68 ust. 1 ustawy o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym.

powania będzie wtedy ustalenie, w jakiej mierze powołane przez stronę nowe okoliczności mają wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość. Jeżeli jednak wyjdą na jaw nowe okoliczności dla tej strony niekorzystne, to organ także musi je uwzględnić. Zmiany bowiem w prawie do świadczeń następują z mocy samego prawa, a decyzje organu rentowego ustalają zgodny z prawem stan rzeczy.

Nie zaskarżona decyzja ustala ostatecznie aktualnie przysługujące stronie uprawnienia. Zmieni przy tym w określonym zakresie, uzasadnionym nowym stanem faktycznym, prawomocne ustalenia organu orzekającego bądź sądu.⁷ W razie zaskarżenia tej decyzji, sprawa podlega rozpatrzeniu przez organ orzekający, a w drugiej instancji przez sąd pracy i ubezpieczeń społecznych. Każdy z tych organów może dokonać nowych ustaleń (w zakresie uzasadnionym nowymi okolicznościami faktycznymi) bez względu na to, czyim prawomocnym orzeczeniem sprawa była przedtem rozstrzygnięta. Uzasadnia to pogląd, że nie nowe rozstrzygnięcie czyni bezprzedmiotowym poprzednie, lecz że nowe rozstrzygnięcie jest dopuszczalne dlatego, iż poprzednie prawomocne orzeczenie zdezaktualizowało się z mocy prawa wskutek zmiany istotnych okoliczności faktycznych. Nowe orzeczenie ustala jedynie, że z mocy prawa nastąpiła zmiana w prawie do świadczeń, i to w dniu wystąpienia tych okoliczności, a nie w dniu prawomocnego rozstrzygnięcia.

Może budzić wątpliwości, czy przepisy regulujące postępowanie w sprawie świadczeń z ubezpieczenia społecznego regulują zasadę ponownego ustalania uprawnień do świadczeń rentowych odmiennie niż art. 907 § 2 k.c., czy też wskazany pogląd na istotę tej regulacji nie został w pełni precyzyjnie wyrażony. Również bowiem orzeczenie wydane na podstawie art. 907 § 2 k.c. ma charakter ustalający, gdyż dotyczy renty, której obowiązek płacenia wynika z ustawy.⁸ Przewidziana w tym przepisie zmiana wysokości lub czasu trwania renty może nastąpić na mocy orzeczenia sądowego lub umowy. Już te okoliczności wydają się wskazywać na to, że nowe orzeczenie wydane na zasadzie art. 907 § 2 k.c. także nie czyni bezprzedmiotowym poprzedniego prawomocnego orzeczenia, lecz ustala, że stało się ono w określonym zakresie bezprzedmiotowe wskutek wystąpienia nowych okoliczności.

Przepisy prawa ubezpieczeń społecznych nie regulują wyraźnie zagadnienia ponownego rozpoznania sprawy, ostatecznie rozstrzygniętej, wtedy, gdy okaże się, że prawo do świadczeń nie istniało. Artykuł 76 pkt 1 ustawy o p.z.e. stwierdza jedynie, że wypłatę emerytury, renty lub dodatków wstrzymuje się, jeżeli prawo do tych świadczeń ustało albo jeżeli okaże się, że ono nie istniało. Przepis ten nie rozróżnia sytuacji, w której prawo ustało po rozstrzygnięciu sprawy, od takiego wypadku, w którym ono w ogóle nie istniało. Są to jednak sytuacje diametralnie różne i nie mogą one być ustalone w tym samym trybie. Pierwsza z nich była już przedmiotem przeprowadzonych wyżej rozważań. Wykładnia gramatyczna powołanego przepisu może skłaniać do zajęcia stanowiska, że również w razie wadliwości poprzedniego rozstrzygnięcia jego korektura należy do właściwości organu rentowego. Ustalenie rzeczywistego znaczenia omawianego przepisu

⁷ W wypadku zaś gdy uprawnienia były ustalone nie zaskarżoną decyzją organu rentowego, zmienia on własne poprzednie ustalenia. Pojęcie organu orzekającego definiuje art. 13 ust. 1 ustawy z 24.X.1974 r. w okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń społecznych. W sprawach o świadczenia z ubezpieczenia społecznego jest nim z reguły rada nadzorcza oddziału ZUS-u. Bliższe omówienie pojęcia organu orzekającego — por. K. Kolański: Z problematyki rozstrzygania sporów przez sądy pracy i ubezpieczeń społecznych, PIP 12/1976, str. 89—90.

⁸ Por. Komentarz do kodeksu cywilnego, praca zbiorowa pod redakcją Z. Resicha, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1972, str. 755.

wymaga jednak uwzględnienia treści przepisów, które regulują zagadnienie wzruszalności prawomocnych orzeczeń w sprawach o świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Przewidują one, iż w wypadku przedstawienia dowodów albo ujawnienia okoliczności mających wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość, a istniejących jeszcze przed ustaleniem prawa do świadczeń, następuje wznowienie postępowania przed organem, który sprawę ostatecznie rozstrzygnął. Ustalenie zatem, że prawo nie istniało już w chwili rozstrzygnięcia sprawy, należy do właściwości organu rentowego tylko wtedy, gdy wydał on w sprawie nie zaskarżoną decyzję. Natomiast jeżeli sprawa została zakończona prawomocnym orzeczeniem organu orzekającego, to także wznowienie postępowania następuje przed tym organem. Z kolei — jeżeli sprawę rozstrzygnął sąd pracy i ubezpieczeń społecznych, to tylko przed nim może nastąpić wznowienie postępowania. Terminem „wznowienie postępowania” posługują się przepisy tylko w odniesieniu do postępowania sądowego i do postępowania przed organem orzekającym. W odniesieniu zaś do postępowania przed organem rentowym posługują się one określeniem „ponowne ustalenie prawa do świadczeń”, i to bez względu na to, czy następuje ono z powodu okoliczności, które wystąpiły przed rozstrzygnięciem sprawy, czy też już po jej rozstrzygnięciu. Ponowne podjęcie postępowania z powodu okoliczności, które wystąpiły przed wydaniem ostatecznego rozstrzygnięcia w sprawie, następuje z tych samych przyczyn, które uzasadniają wznowienie postępowania przed organem orzekającym, a mianowicie gdy zostaną przedstawione nowe dowody lub ujawnione okoliczności, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość.

Powołany art. 76 pkt 1 ustawy o p.z.e., przewidujący wstrzymanie wypłaty świadczeń wtedy, gdy okaże się, że ono nie istniało, nie precyzuje, w jakim trybie następuje ustalenie spełnienia tej przesłanki wstrzymania wypłaty świadczeń. Natomiast art. 68 ust. 2 teźże ustawy upoważnia organ rentowy do wstrzymania wypłaty świadczeń, jeżeli prawo do nich zostało ustalone orzeczeniem organu odwoławczego, gdy rencista korzystał nieprawnie ze świadczeń: na podstawie nieprawdziwych zeznań lub dokumentów albo w innych wypadkach złej woli. Należy stąd *a contrario* wyprowadzić wnioski, że organ rentowy nie może w innych wypadkach wstrzymać wypłaty świadczeń, gdy o prawie do świadczeń orzekał organ odwoławczy. Organem odwoławczym w rozumieniu ustawy o p.z.e. jest organ orzekający w rozumieniu ustawy o okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń społecznych. Przepis ten nie ma natomiast zastosowania, gdy o prawie do świadczeń orzekał sąd. W wypadku takim organ rentowy może wystąpić jedynie do sądu — na podstawie art. 414 k.p.c. — z wnioskiem o wydanie postanowienia o wstrzymaniu wypłaty świadczeń w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania. Wstrzymując wypłatę świadczeń w tego rodzaju sytuacji, organ rentowy przekazuje jednocześnie sprawę do merytorycznego rozstrzygnięcia organowi orzekającemu.

Między korespondującymi ze sobą przepisami art. 68 ust. 1 i art. 76 pkt 1 ustawy o p.z.e. nie zachodzi korelacja. Artykuł 68 ust. 1 przewiduje ponowne rozpoznanie sprawy jedynie z przyczyn restytucyjnych, natomiast art. 76 pkt 1 przewiduje wstrzymanie wypłaty świadczeń zarówno wtedy, gdy okaże się, że prawo do tych świadczeń nie istniało, jak i wtedy, gdy prawo do świadczeń ustało. Mimo że przepisy teźże ustawy jak i innych aktów prawnych nie przewidują *expressis verbis* ponownego rozpoznania sprawy w innych wypadkach poza wskazanym w art. 68 ust. 1 ustawy o p.z.e., jest oczywiste, że musi ono także nastąpić w sytuacjach określonych w art. 76 pkt 1 teźże ustawy, a więc gdy wstrzymanie wypłaty nastąpi z powodu wystąpienia nowych okoliczności powodujących ustanie prawa wobec stwierdzenia, że prawo nie istniało, mimo nieujawnienia nowych dowodów

i okoliczności, jakie istniały w chwili rozstrzygnięcia sprawy. Artykuł 76 pkt 1 nie ogranicza bowiem dopuszczalności wstrzymania wypłaty świadczeń — z tego względu, że prawo nie istniało — jedynie do wypadku wykrycia tychże okoliczności i dowodów. Świadczy to o tym, że wstrzymanie wypłaty świadczeń następuje także wtedy, gdy decyzja ustalająca prawo do świadczeń była błędna.

Decyzja o wstrzymaniu wypłaty świadczeń poprzedza z reguły decyzję merytoryczną w sprawie prawa do świadczeń. Po wydaniu decyzji merytorycznej wstrzymanie wypłaty świadczeń jest już tylko konsekwencją tej decyzji i w tym względzie nie przysługuje odrębne odwołanie.⁹ Przepisy nie regulują zagadnienia dopuszczalności ponownego podjęcia postępowania w sytuacji odwrotnej od wyżej wskazanej, tj. wtedy, gdy błędną decyzją organu zostało oddalone żądanie ustalenia prawa do świadczeń. Za dopuszczalnością ponownego podjęcia postępowania w takiej sytuacji przemawia treść art. 49 pkt 4 ustawy z 17.XII.1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.¹⁰ Przepis ten przewiduje przedłużenie terminu przedawnienia prawa do zasiłku, gdy jego niewypłacenie było następstwem błędu zakładu pracy albo oddziału ZUS-u. Z przedstawionej regulacji wynika więc, że jeżeli w okresie trzyletnim od powstania prawa do zasiłku osoba ubiegająca się o świadczenia wystąpi ponownie z wnioskiem o zasiłek, zarzucając błędność wydanej poprzednio decyzji, to oddział ZUS-u obowiązany jest ponownie tę sprawę rozpoznać. Od decyzji odmownej przysługuje odwołanie do organu orzekającego. Po upływie wskazanego trzyletniego terminu organ oddala roszczenie, jako przedawnione. Przepisy prawa ubezpieczeń społecznych nie przewidują natomiast przedawnienia prawa do świadczeń rentowych, a tylko przedawnienie roszczeń o poszczególne świadczenia rentowe. Wynika stąd, że w razie oddalenia żądania ustalenia prawa do renty na skutek błędnej decyzji organu rentowego dopuszczalność ponownego rozpoznania sprawy nie jest czasowo ograniczona. Żądanie to może być zgłoszone w ciągu całego okresu istnienia tego prawa.

Granica między ponownym rozpoznaniem sprawy przez organ rentowy a wznowieniem postępowania przed organem orzekającym nie jest precyzyjnie przeprowadzona. Z treści art. 68 ust. 2 ustawy o p.z.e. wynika, że wznowienie postępowania przed organem orzekającym może nastąpić tylko na niekorzyść osoby pobierającej świadczenia. Przepis ten wyraźnie stanowi, że w razie wystąpienia przyczyn restytucyjnych określonych w ust. 1 tegoż artykułu organ rentowy przyznaje świadczenia lub podwyższa ich wysokość. Regulacja ta nie ogranicza uprawnień drugiej strony sporu, gdyż także w ponownie rozpoznanej sprawie przysługuje tej stronie odwołanie od decyzji organu rentowego. Tak również następuje to w razie odmowy ponownego rozpoznania sprawy. Natomiast może budzić wątpliwość, czy dopuszczalne jest ponowne rozpoznanie sprawy przez organ rentowy w razie oddalenia żądań uprawnionego na skutek błędnego orzeczenia organu orzekającego. Przepisy regulujące postępowanie w sprawach o świadczenia z ubezpieczenia społecznego

⁹ Decyzja o wstrzymaniu wypłaty świadczeń ma różne znaczenie w zależności od przyczyny jej wydania. Wstrzymanie to następuje wtedy, gdy zajdzie okoliczność uzasadniająca czasowe odroczenie wypłaty świadczeń (np. wyjazd uprawnionego za granicę), a także w razie niewykazania, że nie istnieje przyczyna powodująca zawieszenie prawa do renty, jak również w razie niewykazania, że prawo to nadal istnieje (por. art. 76 ustawy o p.z.e.). Decyzja o wstrzymaniu wypłaty świadczeń jest decyzją tymczasową — prowizoryczną. Jedynie w razie wstrzymania wypłaty świadczeń — ze względu na przyczynę powodującą odroczenie ich wypłaty — nie poprzedza ona decyzji merytorycznej.

¹⁰ Dz. U. z 1975 r. Nr 34, poz. 188.

nie przewidują wznowienia postępowania przed organem orzekającym z powodu nieważności. Gdyby więc opowiedzieć się za literalną interpretacją analizowanego przepisu art. 68 ust. 2, to trzeba by uznać, że ustawodawca przyznał orzeczeniom tych organów szczególnie daleko idącą stabilność, idącą nawet dalej niż orzeczeniom sądowym. W postępowaniu sądowym bowiem wznowienie postępowania może nastąpić nie tylko z przyczyn restytucyjnych, ale także z powodu nieważności. Biorąc pod uwagę, że organy rentowe w rzeczywistości w szerszym zakresie podejmują ponowne postępowanie w sprawie, niż przewiduje to tenże art. 68 ust. 1, oraz że przepisy prawne regulują to zagadnienie niewyczerpująco, wydaje się, że należy przyjąć rozszerzającą interpretację art. 68 ust. 2 pkt 1 tej ustawy. A zatem należy się opowiedzieć za dopuszczalnością ponownego podjęcia postępowania przed organem rentowym na korzyść zainteresowanego — w sprawie prawomocnie rozstrzygniętej przez organ orzekający — w takim zakresie, w jakim jest to dopuszczalne w sprawie zakończonej ostateczną decyzją organu rentowego, a więc także w razie wydania błędnego orzeczenia tego organu. A uczynić to należy tym bardziej, że błędne orzeczenie organu orzekającego może w tym wypadku tylko zatwierdzać błędną decyzję organu rentowego bądź ją modyfikować w niewystarczającej mierze na korzyść uprawnionego. Błędne orzeczenie organu orzekającego może być natomiast wzruszone na niekorzyść uprawnionego tylko w drodze rewizji nadzwyczajnej.

II

WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA

Podjęcie postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem w sprawie o świadczenia z ubezpieczenia społecznego może nastąpić w szczególnych wypadkach także wtedy, gdy nie uległy zmianie okoliczności faktyczne istotne dla bytu uprawnienia, które było przedmiotem rozstrzygnięcia. Podjęcie postępowania uzasadniają wówczas okoliczności, które istniały jeszcze przed prawomocnym rozstrzygnięciem sprawy. Dopuszczalność podjęcia postępowania w tych warunkach jest ograniczona do wypadków ściśle określonych w ustawie; stanowi to wyjątek od zasady niewzruszalności prawomocnych orzeczeń. Wyjątkowość podjęcia postępowania w sprawie prawomocnie osądzonej podkreślona została już przez sam fakt umieszczenia w k.p.c. przepisów, które regulują wznowienie postępowania w osobnym dziale VI, następującym po dziale regulującym środki odwoławcze. Przepisy k.p.c. o wznowieniu postępowania stosuje się odpowiednio w postępowaniu przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych.¹¹ Odrębnie zaś regulują przepisy prawa ubezpieczeń społecznych wznowienie postępowania przed organami orzekającymi. Rozp. RM z 20.XII.1974 r. w sprawie organizacji i zakresu działania rad nadzorczych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz trybu postępowania przed radami nadzorczymi¹² stanowi w § 38, że w sprawie zakończonej prawomocnym orzeczeniem może nastąpić wznowienie postępowania w razie ujawnienia nowych dowodów lub okoliczności istniejących przed ustaleniem prawa do świadczeń, a mają-

¹¹ Por. B. Dobrzański i inni: Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego, t. 1, Warszawa 1969, str. 631. Zagadnienie odpowiedniego stosowania przepisów k.p.c. w postępowaniu przed okręgowymi sądami pracy i ubezpieczeń społecznych omawia A. Zieliński: Stosowanie przepisów kodeksu postępowania cywilnego w postępowaniu przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych, NP 61/1976, str. 874 i n.

¹² Dz. U. Nr 49, poz. 32.

cych wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość. Należy dodać, że wznowienia postępowania przed organami orzekającymi nie przewidywały poprzednio obowiązujące przepisy prawne, a wypowiedzi judykatury w kwestii dopuszczalności wznowienia postępowania przed organami orzekającymi były rozbieżne.¹³

Wątpliwości może budzić relacja między § 38 powołanego rozporządzenia a art. 68 ust. 2 ustawy o p.z.e. Przepis ten przewiduje, że jeżeli prawo do świadczeń lub ich wysokość zostały ustalone orzeczeniem organu odwoławczego, wystąpią zaś przyczyny restytucyjne przewidziane w § 11 tegoż artykułu (identycznie sformułowane jak w § 38 cyt. rozporządzenia), to organ rentowy przyznaje świadczenia lub podwyższa ich wysokość. Zachodzi przeto wątpliwość, czy ów § 38 rozporządzenia rozszerza zakres spraw, w których wznowienie postępowania następuje przed organem orzekającym, czy też należy go interpretować zważająco, mianowicie z uwzględnieniem regulacji zawartej w art. 68 ust. 2 ustawy o p.z.e. W analizowanym tu wypadku nie znajduje zastosowania zasada *lex posterior derogat legi priori* choćby dlatego, że akt wykonawczy, tj. rozporządzenie, nie może zmienić ustawy.¹⁴ Należy więc opowiedzieć się za stanowiskiem, że wznowienie postępowania przed organem orzekającym następuje tylko na niekorzyść uprawnionego do świadczeń. Jeżeli natomiast zachodzą przyczyny wznowienia postępowania na korzyść uprawnionego, następuje wówczas ponowne podjęcie postępowania przed organem rentowym.

Przyczyny wznowienia postępowania przed organem orzekającym w sprawach o świadczenia z ubezpieczeń społecznych są podobnie sformułowane jak przyczyny uzasadniające wznowienie postępowania przed organami orzekającymi w sprawach ze stosunku pracy. W tych ostatnich sprawach występuje jednak dodatkowo warunek niemożności skorzystania w poprzednim postępowaniu z okoliczności i dowodów, na które się powołuje strona żądająca wznowienia postępowania.¹⁵ Wydaje się jednak, że brak tego wyraźnego uwarunkowania w sprawach z ubezpieczenia społecznego nie oznacza, iż organ rentowy może żądać wznowienia postępowania na podstawie okoliczności i dowodów, które były mu znane przed rozstrzygnięciem sprawy. Stanowisko takie byłoby zaprzeczeniem istoty i funkcji wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem.

Przyczyny restytucyjne mogą być też podstawą wznowienia postępowania sądowego. Są one wskazane w art. 403 § 2 k.p.c. Przepis ten wymienia obok nowych okoliczności faktycznych i środków dowodowych — jako podstawę wznowienia postępowania — wykrycie prawomocnego orzeczenia dotyczącego tego samego stosunku prawnego. Wyodrębnienie tej podstawy wznowienia postępowania nie ma większego znaczenia praktycznego, gdyż orzeczenie to jest jednocześnie nowym środkiem dowodowym w rozumieniu przepisów o wznowieniu postępowania. Późniejsze wykrycie prawomocnego wyroku może być podstawą wznowienia postępowania tylko wtedy, gdy wyrok ten się uprawomocnił, zanim zapadł wyrok w postępowaniu, którego wznowienia się żąda.¹⁶ Wyrok ten musi pozostawać w sprzecz-

¹³ Przeważał jednak pogląd, że do wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem rady nadzorczej właściwy jest oddział ZUS-u. Por.: wyrok TUS z 29.VI.1966 r. IV TR 1882/65, OSPiKA 144/1968 i wyrok TUS z 5.V.1969 r. III TR 433/69, OSPiKA 188/1970. Odmienne jednak: wyrok TUS z 22.II.1969 r. III TR 1175/68.

¹⁴ Rozporządzenie to zostało wydane na podstawie delegacji ustawy z dnia 13.IV.1960 r. (Dz. U. z 1960 r. Nr 20, poz. 119 z późniejszymi zmianami).

¹⁵ Por. § 53 rozp. RM z 25.X.1974 r. (Dz. U. Nr 41, poz. 243).

¹⁶ Por. B. Dobrzański i inni: op. cit., jw., str. 640—641.

ności w pewnym zakresie z tym wyrokiem wcześniejszym, który z racji prawomocności korzysta z domniemania jego trafności. Do obu podstaw restytucyjnych przewidzianych w art. 403 § 2 k.p.c. odnosi się warunek, żeby strona nie mogła z nich korzystać w poprzednim postępowaniu. Dalsze przyczyny restytucyjne będące podstawą wznowienia postępowania sądowego określa art. 403 § 1 k.p.c. Zalicza on do nich: 1) oparcie wyroku na dokumencie podrobionym lub przerobionym, 2) oparcie wyroku na prawomocnym skazującym wyroku karnym, następnie uchylonym, 3) uzyskanie wyroku za pomocą przestępstwa. Pierwsza z tych przyczyn może być wykazywana w toku postępowania ze skargi o wznowienie postępowania, druga zaś i trzecia tylko na podstawie wyroku karnego.¹⁷ Uchylenie przy tym skazującego wyroku karnego, na którym oparto wyrok, jak i skazanie za przestępstwo, w związku z którym wyrok uzyskano, następuje już po prawomocnym zakończeniu postępowania.

Prawo o sądach ubezpieczeń społecznych przewidywało te wszystkie wymienione wyżej przyczyny wznowienia postępowania, a ponadto art. 363 tego prawa wymieniał przyczyny wznowienia nie przewidziane w k.p.c., mianowicie prawomocne rozstrzygnięcie pytania wstępnego przez organ administracji państwowej lub sąd odmienne od tej oceny, jaką przyjęto za podstawę wyroku, oraz oparcie wyroku na orzeczeniu innego sądu lub decyzji organu administracji państwowej, następnie prawomocnie uchylonych. W nowej regulacji nastąpiło więc ograniczenie podstaw wznowienia postępowania w sprawach z ubezpieczenia społecznego z przyczyn restytucyjnych. Polega ono na uchyleniu dopuszczalności wznowienia postępowania z powodu oparcia wyroku na orzeczeniu innego sądu (z wyjątkiem karnego) lub na decyzji organu administracji państwowej, uchylonych po uprawomocnieniu wyroku, oraz z powodu odmiennego rozstrzygnięcia pytania wstępnego przez organ administracji państwowej lub sąd po uprawomocnieniu się wyroku sądu w sprawie świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Dopuszczalność wznowienia postępowania sądowego z powodu nieważności występuje w dwóch grupach sytuacji, a mianowicie: 1) jeżeli orzekł sędzia wyłączony z mocy ustawy, a strona przed uprawomocnieniem się wyroku nie mogła żądać wyłączenia, 2) jeżeli wskutek naruszenia przepisów prawa strona była pozbawiona możliwości działania lub nie była należycie reprezentowana. Wskazane przesłanki wznowienia postępowania obejmują trzy przyczyny nieważności uwzględniane w toku postępowania. Pierwsza, określona w art. 401 pkt 1 k.p.c., odpowiada przyczynie nieważności wskazanej w art. 369 pkt 4 k.p.c. Druga zaś z nich, wymieniona w art. 401 pkt 2, obejmuje przyczyny nieważności wskazane w art. 369 pkt 2 i 5 k.p.c. Mimo odmiennego sformułowania przyczyn nieważności w art. 401 i w art. 369 k.p.c., przypisuje się im w orzecznictwie i w doktrynie identyczne znaczenie.¹⁸ Wątpliwości budzi jednak to, czy przyczyna wznowienia polegająca na braku odpowiedniego reprezentowania strony dotyczy tylko sytuacji, gdy strona ta nie miała zdolności procesowej, czy także i zdolności sądowej. Artykuł 369 pkt 2 k.p.c. odróżnia bowiem wyraźnie zdolność sądową od procesowej. Wykładnia judykacyjna i doktrynalna przychyliła się do stanowiska, że wymieniona przyczyna wznowienia postępowania odnosi się jedynie do wypadku braku zdolności procesowej, przy czym zwraca się uwagę, że brak zdolności sądowej powoduje, iż druga strona nie odniesie żadnej korzyści z wyroku zgodnego z jej żądaniem. W wy-

¹⁷ Por. jw., str. 640.

¹⁸ Por. jw., str. 634.

padku gdy wyrok taki zapadnie, nie stoi on na przeszkodzie wytoczeniu nowej sprawy przeciwko właściwemu podmiotowi mającemu zdolność sądową.¹⁹

Prawo o sądach ubezpieczeń społecznych dopuszczało wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem bądź postanowieniem kończącym postępowanie — z wyjątkiem postanowienia o niewłaściwości sądu.²⁰ Natomiast k.p.c. przewiduje jedynie wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem. W obecnym więc stanie prawnym nie jest dopuszczalne w sprawach z ubezpieczenia społecznego wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem o odrzuceniu wniosku lub umorzeniu postępowania. Postępowanie przed organami orzekającymi może być wznowione tylko wtedy, gdy zostało zakończone prawomocnym orzeczeniem. Organy orzekające rozstrzygają w formie orzeczenia zarówno wtedy, gdy orzekają merytorycznie, jak i wtedy, gdy stwierdzają niedopuszczalność wszczęcia i prowadzenia postępowania z przyczyn formalnych. Należy wobec tego zaakceptować pogląd, że skarga o wznowienie postępowania przed organem orzekającym przysługuje od każdego orzeczenia kończącego postępowanie, a więc także od orzeczeń o umorzeniu postępowania lub o odrzuceniu wniosku.

Prawo o sądach ubezpieczeń społecznych przyznawało wyłącznie stronom prawo żądania wznowienia postępowania (art. 361 § 1). Natomiast art. 399 k.p.c. posługuje się formą bezosobową stanowiąc, że można żądać wznowienia postępowania. W orzecznictwie i w doktrynie przyjmuje się, że wznowienia postępowania może żądać tylko ta strona, która ma interes prawny w uchyleniu lub zmianie prawomocnego wyroku.²¹ Rozważenia jednak wymaga, czy legitymacja ta przysługuje obecnie także prokuratorowi i organizacjom społecznym. Fakt, że prokurator uprawniony jest do wnoszenia odwołania do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, wskazuje na to, że przysługuje mu — tak jak w postępowaniu przed sądem powszechnym — prawo wniesienia skargi o wznowienie postępowania. Podobnie prawo to przysługuje również organizacjom społecznym, uprawnionym do składania odwołań do tych sądów, z tym jednak zastrzeżeniem, że mogą one składać wnioski o wznowienie postępowania tylko w interesie osób ubiegających się o świadczenia z ubezpieczenia społecznego, a nie w interesie organu rentowego.²²

W postępowaniu sądowym wznowienie postępowania nie jest dopuszczalne po upływie pięciu lat od uprawomocnienia się wyroku z wyjątkiem wypadku, gdy strona była pozbawiona możliwości działania albo nie była należycie reprezentowana; w wypadkach takich wznowienia postępowania można żądać w każdym czasie. Jednakże bez względu na przyczynę wznowienia postępowania obowiązuje termin miesięczny od dnia, w którym strona dowiedziała się o podstawie wznowienia, a w wyżej wskazanych wypadkach od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się sama strona, jej organ lub przedstawiciel ustawowy. Termin ten, w przeciwieństwie do terminu pięcioletniego od uprawomocnienia się wyroku, nie jest terminem przedawnienia skargi o wznowienie postępowania i dlatego może być przywrócony. Mają do niego zastosowanie przepisy dotyczące rozpoznania odwołania wniesionego w spóźnionym terminie i o przywrócenie terminu. Terminów

¹⁹ Por. jw., str. 636 i 637.

²⁰ Por. art. 361 prawa o sądach ubezpieczeń społecznych.

²¹ Por. B. Dobrzański i inni: Komentarz, jw., str. 632 i 633.

²² W postępowaniu przed organem orzekającym skarga o wznowienie postępowania przysługuje tylko stronom. Prokurator nie bierze w tym postępowaniu udziału, organizacje społeczne zaś występują jedynie w roli pełnomocnika strony.

do złożenia skargi o wznowienie postępowania nie przewidują natomiast przepisy o postępowaniu przed organami orzekającymi w sprawach z ubezpieczenia społecznego.²³ Powstaje w tych warunkach wątpliwość, czy organ rentowy może w każdym czasie żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem organu orzekającego. Wydaje się, że stanowisko to prowadziłoby do nadmiernego osłabienia pewności uprawnień, prawomocnie uwzględnionych w orzeczeniach tych organów. Przemawia to za uznaniem istnienia w tym zakresie luki w regulacji tych przepisów i lukę tę należy uzupełnić przez odpowiednie stosowanie przepisów o terminach wznowienia postępowania, obowiązujących w postępowaniu przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych.

Do wznowienia postępowania upoważniony jest sąd, który wydał zaskarżone orzeczenie, a jeżeli zaskarżono wyroki różnych instancji, właściwy jest sąd instancji wyższej. Przepisy nie regulują odrębnie zagadnienia właściwości do wznowienia postępowania, gdy sprawę rozpoznał organ orzekający i sąd. Dlatego w wypadkach takich należy też odpowiednio stosować powołany art. 405 k.p.c.

Nie budzi wątpliwości, że w razie uwzględnienia odwołania i zmiany orzeczenia w całości albo w części właściwy do wznowienia postępowania jest sąd. Bardziej złożone jest zagadnienie właściwości organu do wznowienia postępowania w razie oddalenia przez sąd odwołania. W doktrynie wyrażono pogląd, że w wypadku takim właściwy do wznowienia postępowania jest organ orzekający, gdyż on rozstrzygnął sprawę prawomocnie.²⁴ Pogląd ten budzi jednak wątpliwości, a to dlatego, że wznowienie postępowania przed organem orzekającym uzasadniają tylko przyczyny restytucyjne, które odnoszą się w równej mierze do orzeczeń obu instancji.²⁵ Stąd też gdy sprawa była rozpoznana w dwóch instancjach, zawsze właściwym do wznowienia postępowania będzie sąd, gdyż on orzekł w drugiej instancji.

Wątpliwości budzi też zagadnienie dopuszczalności wznowienia postępowania z powodu nieważności wówczas, gdy sąd zatwierdził orzeczenie organu orzekającego. Na ogół przyjmuje się, że nie ma tu zaskarżenia różnych orzeczeń, jeśli instancja wyższa utrzymała jedynie w mocy orzeczenie pierwszej instancji, co do którego powstała przyczyna nieważności.²⁶ Natomiast w orzecznictwie byłego Trybunału Ubezpieczeń Społecznych przyjmowano pogląd, że rozstrzyga on merytorycznie sprawę także wtedy, gdy oddała skargę rewizyjną.²⁷ Wydaje się, że pogląd ten należałoby odnieść odpowiednio do sytuacji, gdy sąd pracy i ubezpieczeń społecznych oddali odwołanie od orzeczenia organu orzekającego. Przemawia za tym szczególny charakter postępowania przed tymi sądami, a zwłaszcza obowiązek kontynuowania postępowania pierwszej instancji, a nie tylko ocena prawidłowości orzeczenia pierwszej instancji. Z tego względu oddalenie odwołania następuje zawsze po merytorycznym rozpoznaniu sprawy. Należy wziąć także pod uwagę, że

²³ Odmienne w postępowaniu przed organami orzekającymi w sprawach ze stosunku pracy. Obowiązuje tu trzyletni termin przedawnienia skargi oraz termin jednego miesiąca od dnia, w którym strona dowiedziała się o przyczynie wznowienia. Por. § 54 rozp. RM z 25.X.1974 r. w sprawie komisji rozjemczych i komisji odwoławczych do spraw pracy (Dz. U. Nr 41, poz. 243).

²⁴ Tak J. Broł w pracy zbiorowej pod redakcją R. Korolca: Nowe prawo pracy, Warszawa 1976, str. 276.

²⁵ Por. B. Dobrzański i inni: Komentarz, jw., str. 643 i cyt. tam uchwała SN z 23.I.1967r. III CZP 87/66, OSNCP 1967, poz. 117.

²⁶ Jw., str. 643.

²⁷ S. Garlicki, E. Szeremeta: Komentarz do prawa o sądach ubezpieczeń społecznych, Warszawa 1962, str. 227.

sąd pracy i ubezpieczeń społecznych jest jedyną instancją sądową, w której następuje rozpatrzenie sprawy o świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Dlatego uważam, że wznowienie postępowania sądowego z powodu nieważności może nastąpić także wtedy, gdy sąd oddalił odwołanie.

Skarga o wznowienie postępowania spełniać musi warunki, jakim ma odpowiadać pozew i środek zaskarżenia. W postępowaniu o świadczenia z ubezpieczenia społecznego powinna ona spełniać warunki wniosku, a nadto musi zawierać oznaczenie podstawy wznowienia i jej uzasadnienie, okoliczności stwierdzające zachowanie terminu do wniesienia skargi oraz wnioski o uchylenie lub zmianę zaskarżonego orzeczenia. W postępowaniu wstępnym sąd bada zachowanie terminu oraz oparcie skargi na jednej z ustawowych przyczyn wznowienia. Jeżeli skarga jest spóźniona lub niedopuszczalna z mocy ustawy, sąd odrzuca skargę na posiedzeniu niejawnym. Także organ orzekający rozstrzyga o wznowieniu postępowania na posiedzeniu niejawnym.

Zarówno sąd jak i organ orzekający rozpoznają sprawę na nowo na rozprawie w tych granicach, jakie określa podstawa wznowienia. W postępowaniu cywilnym jednak, gdy do rozstrzygnięcia o wznowieniu właściwy jest sąd rewizyjny, a brak jest podstaw do tego, by rozpoznając rewizję mógł on orzec co do istoty sprawy, wówczas — zgodnie z art. 412 § 3 k.p.c. — sąd rewizyjny orzeka tylko o dopuszczalności wznowienia, a samo rozpoznanie sprawy przekazuje sądowi I instancji. Przepis ten znajduje odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych tylko wyjątkowo, mianowicie w wypadkach określonych w art. 63 § 1 ustawy, gdy organ orzekający rozpoznał sprawę nie podlegającą jego kompetencji lub gdy skład jego był sprzeczny z przepisami prawa albo gdy w rozpoznaniu sprawy brała udział osoba wyłączona z mocy ustawy. Nie stosuje się go natomiast w sytuacjach określonych w art. 63 § 2 ustawy. Przepis ten przewiduje bowiem tylko możliwość uchylenia zaskarżonego orzeczenia, nie wyłącza więc dopuszczalności merytorycznego rozpoznania sprawy.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy sąd stosownie do okoliczności bądź oddala skargę, bądź uwzględniając ją zmienia zaskarżone orzeczenie, a w wypadku gdy po usunięciu zaszłej poprzednio nieważności postępowanie co do istoty okaże się niedopuszczalne z powodu aktualnego braku którejś z bezwzględnych przesłanek procesowych, uchyla prawomocne orzeczenie i odrzuca wniosek lub umarza postępowanie. Uchylając lub zmieniając wyrok, sąd na wniosek skarżącego orzeka w orzeczeniu kończącym postępowanie o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia albo o przywróceniu stanu poprzedniego. Nie wyłącza to możliwości dochodzenia w osobnym procesie naprawienia szkody poniesionej wskutek wykonania wyroku.²⁸ Przepis ten (tj. art. 415 k.p.c.) ma zastosowanie w postępowaniu o świadczenia z ubezpieczenia społecznego tylko wtedy, gdy sąd uchyli lub zmieni wyrok zasądzający zwrot bezprawnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Nie stosuje się go natomiast, gdy chodzi o uchylenie lub zmianę wyroku zasądzającego świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Obowiązek zwrotu tych świadczeń powstaje bowiem tylko w razie korzystania z nich w złej wierze.²⁹ Ustalenie istnienia tego obowiązku może nastąpić jedynie w osobnym postępowaniu.

²⁸ Por. art. 415 k.p.c.

²⁹ Por. art. 80 ustawy o p.z.e.

W zakresie nie unormowanym przepisami k.p.c. o wznowieniu postępowania stosuje się odpowiednie przepisy o postępowaniu przed sądem I instancji.³⁰ Może budzić wątpliwości, czy w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych — w zakresie nie uregulowanym wskazanymi przepisami — stosuje się wyłącznie przepisy k.p.c. o postępowaniu w I instancji, czy też stosuje się również przepisy o postępowaniu przed tymi sądami. Biorąc pod uwagę, że art. 74 ustawy nakazuje *expressis verbis* odpowiednie stosowanie wymienionych w nim przepisów ustawy, należy w razie przejęcia przez ten sąd sprawy do rozpoznania w I instancji zająć stanowisko, że wymienione w powołanym artykule przepisy ustawy znajdują odpowiednie zastosowanie także w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania.

³⁰ Por. art. 406 k.p.c.

Naczelna Rada Adwokacka

zawiadamia

o zmianie adresu biura:

00-202 WARSZAWA, ul. Świętojerska 16

Telefony: Centrala NRA 38-40-62

Prezes NRA 38-27-09
